

* نگاه کلی

در آزمون امسال (سال ۹۱) شاید بیش‌تر بارِ سختی آزمون اختصاصی گروه علوم انسانی بر دوش سؤالات ۲۳۶ تا ۲۶۰ دفترچه‌ی شماره‌ی دو (دفترچه اختصاصی) بود بدین‌سان که از مجموع ۲۵ پرسش، پاسخگویی به ۱۵ سؤال مقدار بیشتری از زمان، حوصله، دقت و تسلط داوطلب را طلب می‌کرد پس می‌توانیم بگوییم آزمون امسال دشوارترین آزمون درس منطق و فلسفه را در همه‌ی ادوار برگزاری آزمون سراسری بود. با این مقدمه‌ی غم‌انگیز به سراغ تحلیل و بررسی این ۲۵ سؤال می‌رویم. (ملاک دفترچه‌ی A بوده است).

- ابتکارات امسال:

- تغییر نگارش سؤالات از لحاظ ادبی و دستوری کم‌وبیش مثبت بود و کم‌تر شدن غلط‌های نگارشی خودش جای تشکر و تقدیر داشت.
- تغییر دیگر، کوتاه‌تر شدن صورت سؤالات و طولانی‌تر شدن گزینه‌ها بود که خلاف عادت چند سال اخیر بوده‌است و استفاده‌ی بیش‌تر از عبارات «درست نیست» و «قربت و تناسب معنایی» با اشعار، که گویا به دنبال توجه بیش‌تر به عنوان رشته‌ی تحصیلی داوطلبان (ادبیات علوم انسانی) به آن اهتمام شده.
- سؤالاتی که به نظر بنده ذوق و ابتکار در خورِ نگاهی در آن‌ها به کار رفته:
- در منطق سؤالات شماره‌ی ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰ و ۲۴۱ که توجه طراح محترم را به بخش‌ها و نکات کم‌تر دیده‌شده‌ی کتاب منطق نشان می‌دهد و شوربختانه در همه‌ی پرسش‌های فلسفه‌ی سال سوم و چهارم تنها یک مورد از آن جهت، جالب‌نظر بنده گشت که سؤال ۲۴۶ فلسفه‌ی سال سوم بود که از طرح دقیق و نویی بهره برده. تازه هیچ‌یک از این پرسش‌ها نه دو جوابی بوده و نه پاسخ‌نامه‌ی اولیه‌ی سازمان محترم سنجش نادرست است. (در همه‌ی این سؤالات ویژگی مشترک دیگر هم این‌است که شعور داوطلب و فهم دقیق منظور نظر طراح بوده).

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲۳۸	در این تست توجه شده به مفاهیم غیرقابل تعریف که هم مفاهیم جزئی و هم مفاهیم بسیط و ساده (به قول قدیم‌ترها بدیهی) که از اجزایی ساخته‌نشده‌اند غیرقابل تعریف هستند در قسمت اول گزینه‌های ۱ و ۳ همه‌ی مفاهیم بدیهی و غیرقابل تعریف یعنی مفاهیم (تصورات) هستی، وحدت، چیز اما در گزینه‌ی ۲ و ۴ انسانیت و آزادی تعریفشان دشوار است (به دلیل پیچیدگی‌شان و برداشت‌های مختلفی که از آن‌ها می‌شود) نه این‌که غیرقابل تعریف باشند. شرح اسم یا یسرح لفظ هم به جای تعریف به کار می‌روند و تعریف (تعریف حقیقی) نیستند. (پاسخ گزینه‌ی ۱)
۲۳۹	اقسام فکر منحصراً تعریف و استدلال هستند پس قضیه‌ی، فکر یا تعریف است یا استدلال، منفصل غیرقابل جمع در صدق و کذب یعنی منفصل حقیقی است. ماده‌ی قضیه نمی‌تواند هم تاریخی و هم تجربی باشد، اما می‌تواند هیچ یک نباشد، پس قضیه‌ی «ماده‌ی قضیه یا تجربی است یا تاریخی» منفصل غیرقابل جمع در صدق یعنی منفصل مانعة‌الجمع است.

<p>اما قسمت سوم سؤال که از اشکال هم خالی نیست چون منفصل مانعةالجمع است نه مانعةالرفع (الخلو) چون ممکن نیست «هم تلاش کافی انجام نشود و هم موفقیت به بار بیاید» پس جمع هر دو در صدق محال است اما جمع هر دو در کذب جایز است یعنی ممکن است هم تلاش کافی انجام بشود و هم موفقیت به بار نیاید. پس منفصل مانعةالرفع نیست بلکه مانعةالجمع است. با این که سؤال خوبی بود این قسمت سوم نادرست گزینه‌ی دو که تنها گزینه‌ای است که قسمت اول و دومش صحیح است. ناراحت‌کننده بود گرچه به دلیل درستی بخش‌های اول و دوم دانش‌آموز می‌توانست پاسخ دهد. (پاسخ گزینه‌ی ۲)</p>	
<p>وقتی موضوع و محمول دو قضیه (نه یک قضیه) یکی و سور (کم) یا نسبت (کیف) (یا هر دو) آن‌ها متفاوت باشد. میان دو قضیه تقابل برقرار است که چهار حالت تناقض، تضاد، تداخل تحت تضاد و تداخل پیش می‌آید که در سه حالت یعنی «تناقض»، «تضاد» و «تداخل تحت تضاد» نسبت (کیف) دو قضیه متفاوت است و در دو حالت یعنی «تناقض» و «تداخل» سور (کم) متفاوت است. (پاسخ گزینه‌ی ۴)</p>	۲۴۰
<p>وقتی گفته می‌شود «تاریخ تفکر فلسفی» باید دقت کنیم که این عبارت همان «آغاز اندیشه‌ی بشر» که با ظهور بشر در عرصه‌ی هستی» مقارن است متفاوت است پس تفکر فلسفی از مهد تفکر فلسفی یعنی سرزمین یونان در آن زبان رمز و افسانه با زبان تعقل جایگزین شد و فلسفه رسمیت یافت و مدارس فلسفی بنیان‌گذاری شد و تعلیم و تعلم فلسفه عمومیت یافت آغاز می‌شود و در ابتدا اندیشمندان نخستین (فلاسفه و جهان‌شناسان باستان) بیش از هر چیز مشغول «دگرگونی‌های جهان طبیعت» بودند. (پاسخ گزینه‌ی ۳)</p>	۲۴۶

– دشواری‌های امسال:

- داوطلبان امسال یک دشواری کلی درباره‌ی همه‌ی سؤالات حس کردند و آن تغییر رویه‌ی طرح سؤالات و غریب‌نمایی برخی تست‌ها بود اما در برخی پرسش‌ها ما با چنان عمقی مواجه بودیم که ذهن فلسفی تربیت یافته‌ای می‌طلبید و در برخی با چنان سطحی نگری که از بر بوده همه‌ی مطالب کتاب را؛ وانگهی این دوگانگی موج که سراسر تست‌ها دیده می‌شود هم خود مزید بر عوامل ساینده‌ی اعصاب داوطلب بود و البته نادرستی طرح برخی پرسش‌ها هم یادمان نرود.
- در منطق سؤالات ۲۳۶، ۲۳۷ و ۲۴۱، در فلسفه‌ی سال سوم سؤالات ۲۴۵ و ۲۴۹ و در فلسفه‌ی سال چهارم سؤالات ۲۵۱ و ۲۵۴ سخت بودند.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

توضیح	شماره‌ی پرسش
<p>این سؤالات که در قسمت سؤالات ابتکاری هم قابل طرح بود دشواری‌اش از آن‌جایی ناشی می‌شود که تصور دانش‌آموز از مثلث و مراتب اجناس و فصل‌هایش و «فعل» و مفهوم دستوری‌اش و هم‌چنین «تصور» و توجه به این نکته که یکی از اقسام علم است نه فکر.</p> <p>توجه کنید: مثلث شکل (سطح) است یعنی مقدار پیوسته‌ی ثابت (کم متصل ثابت) دو بعدی و پاره خط نیست تعریف «سه پاره‌خط که یکدیگر را در سه نقطه قطع می‌کنند» هم تعریف محیط مثلث است نه مثلث پس این تعریف از مفاهیم بی‌ارتباط استفاده کرده‌است.</p> <p>تعریف «فعل» به «کلمه‌ای که انجام کاری یا وقوع حالتی را بیان می‌کند» تعریف جامع است ولی مانع نیست یعنی</p>	۲۳۶

<p>همه‌ی افعال را در بر می‌گیرد اما اسم‌ها را نیز مثل «خندیدن» یا «تکبر» را هم در بر می‌گیرد. فصلی یعنی صفت ذاتی متمایز کننده‌اش از «اسم» دلالت بر زمان (حال یا گذشت یا آینده) است.</p> <p>تصور یکی از اقسام علم و ادراک است نه فکر، اقسام فکر تعریف و استدلال هستند شاید داوطلب دچار این بد فهمی شده باشد که خوب در تعریف همان «تصورات علوم» است و استدلال همان «تصدیقات معلوم» و هر دو از اقسام فکرنند. پس این تعریف که هم شامل تعریف می‌شود و هم شامل استدلال جامع است ولی مانع نیست اما توجه کنید:</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>- تعریف</p> <p>اقسام فکر</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>- تصور (مفهوم)</p> <p>اقسام علم و ادراک</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>- استدلال</p> <p>- تصدیق (قضیه)</p> </div> </div> <p>تعریف تفکر تصویری است و استدلال تفکر تصدیقی پس تصور یکی از اقسام فکر نبوده و این تعریف به آن مرتبط نیست. (پاسخ گزینه‌ی ۳)</p>	
<p>«چیز» همان است که در منطق «جوهر» نامیده می‌شود و علت دشواری این پرسش قسمت دوم سؤال نیست چرا که «جوهر» جنس عالی یا جنس‌الاجناس است اما قسمت سوم ممکن است داوطلب عجول را به گزینه‌ی ۳ هدایت کند که جنس عالی «استوانه‌ای شکل» را جوهر گرفته در حالی جنس عالی شکل‌ها مقدار یا کمیت است. (پاسخ گزینه‌ی ۲)</p>	۲۳۷
<p>احتمال ردّ این تست از سوی بسیاری داوطلبان به دو دلیل است یکی «زمان‌بر» بودن و دیگری «درست به نظر رسیدن همه‌ی گزینه‌ها» در حالی که با دقت در عبارت گزینه‌ی ۳ که «قیاس اقترانی چهار شکل شناخته‌شده دارد و فعلاً شکل دیگری برای آن کشف نشده» بایست به یاد آورد که قیاس اقترانی به «حصر عقلی» چهار شکل است و شکل دیگری هرگز برای آن قابل تصور نیست پس عبارت «فعلاً کشف نشده» راهنمایی‌مان می‌کند و گزینه‌ی ۲ هم که دام آموزشی خوبی است و در کتاب درسی نیامده کاملاً درست است و دانش‌آموز با قدرت استنباط باید بفهمد که «در قیاس اقترانی هرچه از شکل اول به شکل چهارم پیش می‌رویم اثبات نتیجه مشکل‌تر می‌شود.» (پاسخ گزینه‌ی ۳)</p>	۲۴۱
<p>اگر تسلط به متن کتاب درسی نداشته‌باشد باید یا کاملاً خود را به اقبالش بسپارد یا این تست را رد کند؛ قسمت اول پرسش، نتیجه‌ی یک آزمایش تجربی را نشان می‌دهد قسمت دوم (کاربرد مفاهیم فلز و ...) نشان می‌دهد این مفاهیم ساخته و پرداخته‌ی خیالات ذهنی نیستند و اموری واقعی‌اند و بخش سوم به کار رفتن در قالب قانون که نشانه‌اش تکرار است به ترتیب «اعتماد دانشمندان به روش تجربی» و «واقعیت داشتن جهان» و «یکنواخت عمل کردن طبیعت» را می‌رسانند. (پاسخ گزینه‌ی ۴)</p>	۲۴۵
<p>بیت: «صورت زیرین اگر با نردبان معرفت / بر رود بالا همی با اصل خود یکتاستی» میرفخرسکی (ملکیم دوره‌ی صفویه)</p> <p>و بیانگر نظریه‌ی مثل است که در نگاه اول همه‌ی گزینه‌ها به آن اشاره دارند اما پس دقت بیش‌تر در دو گزینه‌ی ۲ و ۳ که کاملاً نقطه‌ی مقابل هم هستند نسبت به انتخاب یکی از آن دو مطمئن می‌شویم؛ اما این دو گزینه:</p> <p>در گزینه‌ی ۲: هر چند حواس قادر به درک اصل حقیقت نیستند، اما مرتبه‌ی ضعیفی از آن را درک می‌کنند. درک مرتبه‌ی ضعیف آن یعنی درک سایه‌ها که درست است اما در گزینه‌ی ۳ «شناختی که انسان از موجودات طبیعی به دست می‌آورد، غیر حقیقی و فاقد ارزش است» مشخصاً شناختی که از موجودات طبیعی به دست می‌آید با حواس حاصل شده که در گزینه‌ی ۲ قادر به درک مرتبه‌ی ضعیفی از حقیقت است نه این که فاقد ارزش باشد.</p> <p>(پاسخ گزینه‌ی ۳)</p>	۲۴۹

<p>این سؤال علاوه بر دشوار بودن نادرست هم هست چرا که در مضمون سؤال که «رسیدگی» به یک نهال از هر جهت و فراهم کردن شرایط لازم برای رشد و سلامت آن و لزوماً انتظار شادابی و رشد داشتن» ابتدا اعتقاد به اصل وجوب علی و معلولی (ضرورت علی و معلولی) (لزوماً) و سپس اصل سنخیت علت و معلول (شرایط رشد و سلامت ← شادابی و رشد) قابل درک است که هر دو از فروع و لوازم اصل علیت هستند که مورد باور همگان است (صفحه‌ی ۳۳ کتاب فلسفه‌ی چهارم) و اگر کسی در بحث در آن‌ها تردید می‌کند در مسیر زندگی آن‌ها را پذیرفته در نتیجه، پاسخ درست‌تر این بود «باور» (اعتقاد) همگانی و ناخودآگاه نسبت به اصل ضرورت علی و سنخیت که هر دو از فروع و لوازم اصل علیت است.» با این توضیحات از جهتی گزینه‌ی ۱ و از جهتی گزینه‌ی ۴ مناسب‌ترند ضمن این که گزینه‌ی ۳ هم نادرست نیست. (پاسخ گزینه‌ی ۱ یا ۴)</p>	<p>۲۵۱</p>
<p>در کتاب درسی این بیت در توضیح وساطت مجرد است (عقول) در تدبیر عالم مطابق با جهان‌شناسی مشایی آمده اما امان از این عبارت: «کدام مناسب‌تر است؟» مشکل بنده اساساً با طرح این گونه سؤالات در درس منطق و فلسفه است چرا که در این دست سؤالات تناسب مفهومی می‌تواند از فردی به فرد دیگر تغییر کند فلسفه‌ی اسلامی که مبتنی بر منطق است و محکم و متقن.</p> <p>نافی نسبت در علوم و به‌خصوص خود فلسفه است و موضوع هر مؤلف کتاب هم قطعاً نابر همین مواضع مبتنی و قطعی است در این حال، داوطلب نخواهد دانست متن کتاب درسی یا تعمق شخصی در سؤال و ادراک خویش را ملاک قرار دهد. اما این سؤال که از سؤالات دشوار شمرده شده بیش‌تر متن کتاب را منظور داشته و البته کامل‌تر بودن گزینه‌ها که در نتیجه بیش‌تر را به‌دنبال دارد.</p> <p>گزینه‌های ۱، ۲ و ۴ هم درست هستند و تنها گزینه‌ی ۳ در علل و عوامل طبیعی را با عقول هم وظیفه دانسته نادرست است. در میان این سه گزینه‌ی درست گزینه‌ی ۴ که مفهوم تدبیر را خود دارد. یعنی انتقال فیض هستی بر از واجب‌الوجود به عالم طبیعت و وساطت در رسیدن به غایات خود. پس نسبت به سایر گزینه‌ها مناسب‌تر است. (پاسخ گزینه‌ی ۴)</p>	<p>۲۵۴</p>

- نادرستی‌های امسال

- ناهمگون بودن نحوه‌ی طرح سؤالات: در آزمون امسال آهنگ طرح پرسش‌ها پر فراز و نشیب بود. یعنی در برخی سؤالات عمق مطلب کتاب درسی و متن آن هر دو در گزینه‌ها دیده می‌شود که در جایی پاسخ، سطحی و ظاهرینانه و در جایی عمیق و متفکرانه ارائه شده و این دوگانگی در ریتم و ضرب آهنگ سؤالات خود، جای سخنی بسیار دارد.
- نبود گزینه‌ی درست: در یک یا دو سؤال گزینه‌ای درست یا کاملاً درست نداشتیم.
- سؤالات با پاسخ نادرست (البته مطابق کلید اولیه‌ی سازمان سنجش): در چند سؤال دیده شد که معلوم نیست منظور نظر طراح برای پیدا کردن گزینه‌ی صحیح غیرقابل حدس زدن بود.
- امسال در منطق فقط سؤال ۲۴۳ در فلسفه‌ی سال سوم شود فقط ۲۵۰ و در فلسفه‌ی پیش‌دانشگاهی سؤالات ۲۵۱ (که در بخش سؤالات دشوار هم توضیح دادیم) و ۲۵۸ غلط بودند.

*** پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست**

شماره پرسش	توضیح
۲۴۳	بر اساس کتاب درسی، روش جدل، پرسش و پاسخ است؛ یعنی سؤالات متعدد از هم می‌پرسند و یکی، دیگری را قانع می‌کند و قانع شدن با تغییر نظر همراه است. طرف مقابل را به بن‌بست، تناقض‌گویی، سکوت و پذیرش نظر وامی‌دارد. و در آن از مشهورات و مسلمات استفاده می‌کند و کودکان هم بی آن که بدانند در بازی‌های کودکانه‌شان از آن بهره می‌برند و در زندگی علمی و عملی هم بسیار کاربرد دارد؛ پس نمونه‌های متعدد می‌توان مثال زد. با این تفاسیل هیچ‌یک از گزینه‌ها نادرست نیست و نمی‌توان از بقیه جدا نمود. (پاسخ ندارد!)
۲۵۰	در این‌جا معلوم نیست طراح محترم به مضمون بیت: «نبینی باغبان چون گل بکارد / چه مایه غم خورد تا گل بر آرد» توجه داشته‌باشید که ۱۰۰٪ در آن باغبان علت فاعلی است یا به مفهوم طبیعت بذر که مبدأ حرکت و سکون و علت فاعلی است در نتیجه این ایراد پیش می‌آید که گزینه‌ی ۱ یا گزینه‌ی ۳ پاسخ است چون در صورتی‌که باغبان علت فاعلی در نظر گرفته‌شود، علت، علت صوری، گل- بذر، علت مادی و انگیزه‌ی باغبان، علت غایی است اما اگر طبیعت بذر علت فاعلی در نظر گرفته‌شود، فعلیت گل در هر مرحله از پیدایش، علت صوری- بذر، علت مادی و میل طبیعی درون بذر، علت غایی است. (پاسخ یا ۱ یا ۴ !!!)
۲۵۸	از منظر اصالت وجود و تشکیک وجود ملاک نیازمندی موجود در حاق واقعیتش یعنی «وجود» جستجو می‌شود اما «وجود» که ملاک نیست فقر وجودی و ضعف مرتبه‌ی وجودی ملاک است که با نظریه‌ی «فقر وجودی» یا «امکان فقری» بیان می‌شود اما هر موجود در هر مرتبه‌ی تشکیکی، از حیث وجود خود نمایانگر حق و از حیث ضعف و فقر وجودی پوشاننده‌ی حق است. با این استدلال قسمت اول گزینه‌ی ۳ صحیح است و قسمت دومش ناقص و قسمت دوم گزینه‌ی ۲ صحیح است و قسمت اولش غیردقیق (حتی نادرست). (پاسخ گزینه‌ی ۲ و ۳ با هم !!!)

«الباقی» امسال

۱۱ پرسش باقی‌مانده که به نظر بنده متوسط (پنج‌تا) و ساده (شش‌تا) بودند. یعنی در منطق سؤالات ۲۴۲ و ۲۴۴ در فلسفه‌ی سال سوم سؤالات ۲۴۷ و ۲۴۸ و در فلسفه‌ی سال چهارم سؤالات ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۹ و ۲۶۰ و در پاسخ‌نامه‌ی سازمان سنجش هم کلید اولیه‌ی آن‌ها درست بود. با این حال پاسخ این سؤالات را هم در زیر می‌آوریم تا این پاسخ‌نامه‌ی همه‌ی سؤالات را هم در این‌جا داشته‌باشیم.

- ۲۴۲: گزینه‌ی ۲ (متن کتاب درسی: در برهان خلف مرحله‌ی اول، فرض صحت نقیض نتیجه است.)

- ۲۴۷: گزینه‌ی ۴

- ۲۴۴: گزینه‌ی ۴

- ۲۵۲: گزینه‌ی ۱

- ۲۴۸: گزینه‌ی ۲

- ۲۵۵: گزینه‌ی ۱

- ۲۵۳: گزینه‌ی ۳

- ۲۵۷: گزینه‌ی ۱

- ۲۵۶: گزینه‌ی ۱

- ۲۶۰: گزینه‌ی ۱

- ۲۵۹: گزینه‌ی ۲

امیدوارم این چند سطر کمکی به ذهنتان باشد!

محسن بهادر